

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1751

[Total No. of Pages : 4

[5347]-1

B.Ed. (General) (Part - I) (Theory)
EDUCATION FOR NEW TIMES
(2008 Pattern) (Paper - I)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers to the two sections should be written in separate answer books.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*
- 4) *Eassy type questions carry twelve marks and the answer of the same are expected to be written in 300 to 350 words.*
- 5) *Short answer types questions carry four marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- 6) *Students should specifically follow the limitation of words.*
- 7) *In any condition; student will not get supplementary.*

SECTION - I

Q1) Explain Rousseau's thoughts on Education with reference to goals of Education, curriculum and teaching methodology. **[12]**

OR

State the goals of vedic education. How will you implement these goals for the development of society in new times? Explain the importance of the concepts, 'unity of all life and being' and 'Tolerance' for present time.

Q2) What is ment by education? Explain difference between formal and Non-formal education how non formal education is useful to todays society? **[12]**

OR

What is the meaning of National Integration? Which are the obstacles, while establishing National Integration? Which activities will you implement for inculcating National Integration among students.

P.T.O.

Q3) Write short answers any four of the following : **[16]**

- a) Explain the scope of education.
- b) What programmes will you adopt to develop democratic citizenship. Explain any four activities with examples.
- c) Explain the main features of National Education curriculum framework 2005.
- d) Significance of 'Earn and learn Scheme' in today's Education.
- e) Explain the role of Teacher in the age of Globalization, liberalization and privatization.
- f) The "Communication skill's and use of technology skills" required by the teachers in 21st century.

SECTION - II

Q4) What is the present nature of society in New times How the society destructive forces are becoming powerful and suggest as to how the Teacher can contribute to create an ideal 'Indian Society'. **[12]**

OR

State meaning of family. Describe functions of family. What are the responsibilities of family in new time.

Q5) What is mass communication media? Explain the Role of media like computer television and literature in education? **[12]**

OR

Explain the need of women education and education for deprived people? How women and deprived people are important section of our society? Write your opinion and suggestions for educational development of these people.

Q6) Write the answer of any four questions of the following : **[16]**

- a) Educational contribution of Non-government organisations.
- b) How education is an instrument of social change.
- c) Write the functions of state.
- d) Importance of education for minority.
- e) Different ways of access to Educations.
- f) Different between reference group and peer group.

Total No. of Questions : 6]

P1751

[5347]-1

B.Ed. (General) (Part - I) (Theory)

नवीन काळासाठी शिक्षण
(2008 Pattern) (Paper - I)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
4) निबंधवजा प्रश्न बारा गुणांचा असून उत्तर 300 ते 350 शब्दांत अपेक्षित आहे.
5) लघुत्तरी चारगुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 130 ते 150 शब्दांत अपेक्षित आहे.
6) विद्यार्थ्यांनी उत्तरासाठी दिलेली शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळावी.
7) कोणत्याही परिस्थितीत विद्यार्थ्यांना पुरवणी मिळणार नाही.

विभाग - I

प्रश्न 1) शिक्षणाची ध्येये, अभ्यासक्रम व अध्यापन पध्दती संदर्भात रुसोचे शिक्षण विषयक विचार स्पष्ट करा. [12]

किंवा

वैदिक शिक्षणाची ध्येये सांगून नव्या काळातील समाजाच्या विकासासाठी त्या ध्येयांचा आपण शिक्षक म्हणून कसा उपयोग कराल? आजच्या काळात 'सृष्टीतील जीवमात्रांची एकात्मता व सहनशील वृत्ती' या संकल्पनांचे महत्व विशद करा.

प्रश्न 2) शिक्षणाचा अर्थ सांगा. औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षणातील फरक स्पष्ट करा. अनौपचारिक शिक्षण आजच्या काळातील समाजासाठी कसे उपयुक्त आहे ते लिहा. [12]

किंवा

राष्ट्रीय एकात्मता म्हणजे काय? राष्ट्रीय एकात्मता प्रस्थापित करताना बाधा आणणारे घटक कोणते? राष्ट्रीय एकात्मतेचे संस्कार विद्यार्थ्यांवर व्हावेत म्हणून आपण कोणते उपक्रम राबवाल?

- प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [16]
- अ) शिक्षणाची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- ब) लोकशाही नागरिकत्व विकसित करण्यासाठी कोणतेही चार उपक्रम उदाहरणासहित स्पष्ट करा.
- क) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा 2005 ची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ड) “कमवा व शिका” या योजनेचे आजच्या शिक्षणातील महत्त्व.
- इ) जागतिकीकरण, उदारीकरण, व खाजगीकरणाच्या युगातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- फ) 21 व्या शतकातील शिक्षकाजवळ आवश्यक असलेली संवाद कौशल्ये व तंत्रज्ञानवापर कौशल्ये.

विभाग - II

- प्रश्न 4) नव्याकाळातील भारतीय समाजाचे सद्यः स्वरूप स्पष्ट करा. त्यांतील सामाजिक दृष्ट्या विघातक शक्तींचा प्रभाव कसा वाढत आहे ते सांगून आदर्श भारतीय समाज निर्माण करण्यामध्ये शिक्षकाला कोणते योगदान देणे शक्य आहे याची चर्चा करा. [12]
- किंवा
- कुटुंब म्हणजे काय? कुटुंबाची कार्ये कोणती? नवीन काळासाठी कुटुंबाच्या जबाबदाऱ्या कोणत्या?
- प्रश्न 5) समूह संपर्क साधने म्हणजे काय? संगणक, दूरदर्शन व साहित्य या साधनांची शिक्षणातील भूमिका स्पष्ट करा. [12]

किंवा

स्त्री शिक्षण व वंचितांच्या शिक्षणाची गरज स्पष्ट करा. स्त्रीया व वंचित लोक आपल्या समाजाचे महत्वाचे घटक कसे आहेत? त्यांच्या शैक्षणिक विकासासाठी आपली मते व सूचना लिहा.

- प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. [16]
- अ) अशासकीय संघटनांचे शैक्षणिक योगदान.
- ब) शिक्षण हे समाजपरिवर्तनाचे साधन कसे आहे?
- क) राज्यसंस्थेची कार्ये लिहा.
- ड) अल्पसंख्याकासाठीच्या शिक्षणाचे महत्त्व.
- इ) शिक्षण मिळण्याचे विविध मार्ग
- फ) संदर्भसमूह व समवयस्कांच्या समूहातील फरक

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1752

[Total No. of Pages : 4

[5347]-2

B.Ed. (Part - I) (General)

PSYCHOLOGY OF DEVELOPMENT AND LEARNING
(2008 Pattern) (Paper - II)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answer to the two sections should be written in separate answer books.*
- 3) *The word limit for 12 marks question is 300 to 350 words.*
- 4) *The word limit for 4 marks question is 130 to 150 words.*
- 5) *Student will not be provided any supplement answer sheet.*

SECTION - I

Q1) What are the physical & mental characteristics of students during adolescence. Explain how teacher can guide the students during this period of storm & stress? **[12]**

OR

Explain the concept of Individual differences? How does socio economic background causes to Individual differences? Why is the knowledge of individual differences is essential for the teacher?

Q2) Explain the concept & need of inclusive education? Give the characteristics of learning disabled children. As a teacher write the measures you will adopt for effective learning of such students in general class room. **[12]**

OR

What is stress? Write the causes of stress? As a teacher how will you manage stress? Give examples.

P.T.O.

Q3) Answer the following (any four) : **[16]**

- a) Explain merits and demerits of case study method.
- b) Differentiate between growth and development.
- c) Write the concept of educational psychology.
- d) Write the characteristics of hearing Impaired.
- e) Explain the concept of mental health.
- f) Differentiate between Introspection and observation method.

SECTION - II

Q4) What is meant by transfer of learning? Describe the different types of transfer of learning? Explain the educational Implication for the transfer of learning.[12]

OR

What do you mean by thinking? Explain various types of thinking. As a teacher what will you do to develop students thinking process.

Q5) Explain the concept of memory. As a teacher what measures, would you suggest to enhance memory of your students. [12]

OR

Explain the concept of Brain based learning? Explain the four principles of Brain based learning. Why is it necessary for a teacher to know about brain based learning.

Q6) Answer the following (any four) [16]

- a) Explain concept of sensation and perception.
- b) Write the concept of Behaviourism.
- c) Write 2 (two) types of Intelligence.
- d) Explain any four factors affecting learning.
- e) Write the essential factors for favourable school climate.
- f) Explain concept of co-operative learning.

Total No. of Questions : 6]

P1752

[5347]-2

B.Ed. (Part - I) (General)

PSYCHOLOGY OF DEVELOPMENT AND LEARNING

(2008 Pattern) (Paper - II)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील आकडे गुण दर्शवितात.
3) प्रत्येक विभागासाठी स्वतंत्र उत्तरपत्रिका वापरावी.
4) 12 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 300 ते 350 आहे.
5) 4 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150 आहे.
6) विद्यार्थ्यांना पुरवणी दिली जाणार नाही.

विभाग - पहिला

प्रश्न 1) कुमारवस्थेतील शारिरिक व मानसिक विकासाची वैशिष्ट्ये कोणती? कौमार्यावस्थेतील विद्यार्थ्यांचे चांगले समायोजन साधण्यासाठी शिक्षक म्हणून कोणत्या उपाय योजना कराल. [12]

किंवा

व्यक्तिभेदाची संकल्पना स्पष्ट करा. सामाजिक व आर्थिक पार्श्वभूमी मुळे व्यक्तीभेद कसे निर्माण होतात. व्यक्तिभेदाचे ज्ञान शिक्षकासाठी का आवश्यक आहे?

प्रश्न 2) सर्व समावेशक शिक्षणाची संकल्पना व गरज स्पष्ट करा. अध्ययन अक्षम विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये लिहा. सामान्य वर्गात ह्या विद्यार्थ्यांची प्रभावी अध्ययन होण्यासाठी शिक्षक म्हणून उपाय योजना सूचवा. [12]

किंवा

ताण म्हणजे काय? ताणाचे कारणे लिहा. शिक्षक म्हणून तुम्ही ताणाचे व्यवस्थापन कसे कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. (कोणतेही चार) [16]
- अ) जीवनवृत्तांत पध्दतीचे फायदे व मर्यादा लिहा.
 - ब) वाढ आणि विकास यातील फरक लिहा.
 - क) शैक्षणिक मानसशास्त्राची संकल्पना लिहा.
 - ड) कर्णबधिर विद्यार्थ्यांचे वैशिष्ट्ये लिहा.
 - इ) मानसिक आरोग्याची संकल्पना स्पष्ट करा.
 - फ) आत्म निरीक्षण व निरीक्षण पध्दती मधील फरक लिहा.

विभाग - दूसरा

- प्रश्न 4) अध्ययन संक्रमनाचा अर्थ लिहा. अध्ययन संक्रमनाचे प्रकार कोणते? अध्ययन संक्रमनाचे शैक्षणिक उपयोजन स्पष्ट करा. [12]

किंवा

विचार म्हणजे काय? विचाराचे प्रकार स्पष्ट करा. शिक्षक म्हणून विद्यार्थ्यांची विचार प्रक्रिया विकसित करण्यासाठी काय उपाय योजना कराल.

- प्रश्न 5) स्मरण ही संकल्पना स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांचे स्मरण विकसित करण्यासाठी शिक्षक म्हणून कोणते उपाय सूचवाल. [12]

किंवा

मेंदू आधारित अध्ययनाची संकल्पना स्पष्ट करा. मेंदू आधारित अध्ययनाची चार तत्वे स्पष्ट करा. मेंदू आधारित अध्ययनाचे ज्ञान शिक्षकाना असणे का महत्वाचे आहे.

- प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]
- अ) संवेदना व अवबोध या संकल्पना स्पष्ट करा.
 - ब) वर्तनवादाची संकल्पना लिहा.
 - क) बुद्धीमत्तेचे दोन प्रकार लिहा.
 - ड) अध्ययनावर परिणाम करणारे कोणतेही चार घटक लिहा.
 - इ) पोषक शालेय वातावरणासाठी उपयुक्त घटक कोणते?
 - फ) सहकार्यात्मक अध्ययनाची संकल्पना स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1753

[Total No. of Pages : 4

[5347] - 3

B.Ed. (Part - I) (General)

SCHOOL MANAGEMENT - PRINCIPLES AND PRACTICES

(Paper - III)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers to the two section should be written in separate answer books.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*
- 4) *Essay type questions carry 12 marks and the answers of the same are expected in 300-350 words each.*
- 5) *Short answer type questions which carry 4 marks are to be written in 130-150 words each.*
- 6) *Supplement should not be provided.*

SECTION - I

Q1) Explain concept of management. Explain characteristics of Drucker's and Taylor's Theories of Management. **[12]**

OR

Explain the need of Human, Academic and physical Infrastructure. Facilities in School Management.

Q2) Give Educational Administrative framework of Maharashtra State. What are the functions of District Educational Officer of the Council? **[12]**

OR

What is meant by Institutional planning? Explain steps involved in it. Write merits of Institutional planning.

P.T.O.

Q3) Answer the following in short : (Any four) **[16]**

- a) Explain concept of 'Total Quality Management' in Education.
- b) Explain main functions of Teacher.
- c) Write the functions of N.C.E.R.T.
- d) Explain the utilization of Text book Bureau with examples.
- e) Write functions of Block Education officer.
- f) Explain Infrastructural Facilities High Excellence School.

SECTION - II

Q4) What are the causes of wastage and stagnation problems at the stage of Secondary Education? Suggest remedies to overcome them. **[12]**

OR

What is meant by Pre-service Training? Explain need, advantages and limitations of pre-service Training.

Q5) What are the major types of school management which played the important role? Illustrate importance of Disaster Management with examples. **[12]**

OR

Select any one problem that you want to solve regarding school management and prepared action research based on it.

Q6) Answer the following in short : (Any four) **[16]**

- a) Suggest remedies on the problems of crowded classes.
- b) Which are the factors of time management?
- c) Write necessity of subject teacher association.
- d) Explain the importance of Research.
- e) Explain problems of Discipline in School.
- f) Explain necessity of In-service training.

Total No. of Questions : 6]

P1753

[5347] - 3

B.Ed. (Part - I) (General)

शालेय व्यवस्थापन - तत्त्वे आणि कार्यवाही (Paper - III)

(2008 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहा.
 - 3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) निबंधवजा प्रश्न 12 गुणांचा असून उत्तर 300 ते 350 शब्दांत अपेक्षित आहे.
 - 5) लघुत्तरी 4 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 130 ते 150 शब्दांत अपेक्षित आहे.
 - 6) पुरवणी दिली जाणार नाही.

विभाग - I

प्रश्न 1) व्यवस्थापनाची संकल्पना स्पष्ट करा. व्यवस्थापन विषयक पीटर ड्रुकर व टेलर यांच्या उपपत्तीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [12]

किंवा

शालेय व्यवस्थापन करतांना, मानवी, शैक्षणिक व भौतिक सुविधांच्या गरजा स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) महाराष्ट्र राज्यातील शैक्षणिक प्रशासनाचा आराखडा लिहा. जिल्हा परिषद शिक्षण अधिकाऱ्याची कामे कोणती? [12]

किंवा

संस्था निहाय नियोजन म्हणजे काय? संस्थानिहाय नियोजनात अंतर्भूत असलेल्या पायऱ्या स्पष्ट करून, त्याचे फायदे लिहा.

- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]
- अ) शिक्षणातील 'एकूण गूणवत्ता व्यवस्थापन' संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) शिक्षकाची प्रमुख कर्तव्ये स्पष्ट करा.
- क) राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेची कार्ये स्पष्ट करा.
- ड) पाठ्यपुस्तक मंडळाची उपयुक्तता सोदाहरण स्पष्ट करा.
- इ) गट शिक्षणाधिकाऱ्याची कार्ये लिहा.
- फ) अति उत्कृष्ट शाळेतील भौतिक सोयी सुविधा स्पष्ट करा.

विभाग - II

- प्रश्न 4) माध्यमिक शिक्षणातील स्थगन व गळतीच्या समस्येची कारणे कोणती? त्या समस्या दूर करण्यासाठी उपाय सूचवा. [12]

किंवा

सेवा पूर्व प्रशिक्षण म्हणते काय? सेवापूर्व प्रशिक्षणाची आवश्यकता फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.

- प्रश्न 5) शालेय व्यवस्थापनात महत्त्वाची भूमिका बजावणारे प्रमुख प्रकार कोणते? शालेय आपत्ती व्यवस्थापनाचे महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

शालेय व्यवस्थापनातील समस्या सोडविण्यासाठी तुम्हाला निराकरणाची निवड वाटणारी कोणतीही एक समस्या निवडून कृतीसंशोधन आराखडा तयार करा.

- प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]
- अ) जास्त विद्यार्थी असलेल्या वर्गाच्या समस्येवर उपाय सूचवा.
- ब) वेळेच्या व्यवस्थापनाचे घटक कोणते?
- क) विषय शिक्षक संघटनेची आवश्यकता लिहा.
- ड) संशोधनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- इ) शाळेत शिस्तीविषयक समस्या स्पष्ट करा.
- फ) सेवांतर्गत शिक्षक प्रशिक्षणाची आवश्यकता स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1754

[Total No. of Pages : 4

[5347] - 4

B.Ed. (Part - I) (General)

**INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY
AND INSTRUCTIONAL SYSTEMS (Paper - IV)**

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers to the two sections should be written in separate answer books.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*
- 4) *Essay type questions carry twelve marks and the answers of the same are expected to be written in 300-350 words each.*
- 5) *Short answer type questions carry four marks and the same are expected to be written in 130-150 words each.*
- 6) *In any condition Supplement will not be provided.*

SECTION - I

Q1) What is Technology based 'Project based learning'? Describe features of Technology based 'Project based learning'. How will you make use of Information and communication technology for preparing a project for the unit in your method subject? Explain with example. **[12]**

OR

What do you mean by Technology Aided Learning? How will you use TAL for effective learning?

Q2) Explain concept of computer virus. What are the types of computer virus? How will you manage computer virus? Explain with examples. **[12]**

OR

What is software? What are the types of software? How will you use the application software - M.S. word, M.S. Power point for enhancing the quality of education.

P.T.O.

Q3) Answer the brief : (Any four) [16]

- a) As a teacher how will you protect students from threats on Internet?
- b) Explain functions of operational system.
- c) Describe implications of Web based learning.
- d) Differentiate between CAL and TAL.
- e) Enumerate the 'Role of Edusat' in Education.
- f) How virtual classroom will help to improve the traditional classroom.

SECTION - II

Q4) What is system? What are the characteristics of system? Write the application of system approach for instructional system design. [12]

OR

What is self - instruction? Prepare self - instructional programme on any one unit of your subject.

Q5) What is programmed instruction? Write the steps of development of programmed instruction. Prepare programme on any one unit of your subject. [12]

OR

Explain steps of instructional design for on - line learning with suitable example.

Q6) Answer in short : (any four) [16]

- a) Write principles of system approach.
- b) Write the process of master - validation for the validation of instructional material.
- c) Explain characteristics of programmed instructional strategy.
- d) Write the uses of instructional system
- e) How will you use CIPP model for evaluation of instructional system?
- f) Explain the use of synectic model.

Total No. of Questions : 6]

P1754

[5347] - 4

B.Ed. (Part - I) (General)

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY
AND INSTRUCTIONAL SYSTEM (Paper - IV)

(2008 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
 - 3) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) निबंधवजा प्रश्न 12 गुणांचा असून प्रत्येकी 300 ते 350 शब्दांत उत्तर अपेक्षित आहे.
 - 5) लघुत्तरी प्रश्न गुणांचा असून प्रत्येकी 130 ते 150 शब्दांत उत्तर अपेक्षित आहे.
 - 6) कोणत्याही परिस्थिती मध्ये पुरवणी मिळणार नाही.

विभाग - I

प्रश्न 1) तंत्रज्ञानाधिष्ठित 'प्रकल्प आधारित अध्ययन' म्हणजे काय? तंत्रज्ञानाधिष्ठित प्रकल्प आधारित अध्ययनाची वैशिष्ट्ये कोणती? आपल्या अध्यापन पद्धतीमधील एका घटकावर आधारित प्रकल्प तयार करण्यासाठी माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा उपयोग कसा कराल? ते स्पष्ट करा. [12]

किंवा

तंत्रज्ञानाधिष्ठित अध्ययन म्हणजे काय? अध्ययन प्रक्रिया परिणामकारक करण्यासाठी तंत्रज्ञानाधिष्ठित अध्ययनाचा (टी ए एल) वापर तुम्ही कसा कराल?

प्रश्न 2) संगणक व्हायरसची संकल्पना स्पष्ट करा. संगणक व्हायरसचे प्रकार कोणते? संगणक व्हायरसचे व्यवस्थापन कसे कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

सॉफ्टवेअर म्हणजे काय? सॉफ्टवेअरचे प्रकार कोणते? एम.एस.वर्ड आणि एम.एस. पॉवर पॉइंट या ऑप्लिकेशन सॉफ्टवेअरचा वापर शिक्षणाची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी तुम्ही कसा कराल?

- प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [16]
- अ) विद्यार्थ्यांना इंटरनेटवरील धोक्यांपासून सुरक्षित ठेवण्यासाठी शिक्षक म्हणून कोणत्या उपाययोजना कराल?
- ब) ऑपरेटिंग सिस्टिमची कार्ये स्पष्ट करा.
- क) वेब आधारित अध्ययनाची शैक्षणिक उपयुक्तता स्पष्ट करा.
- ड) सी.ए.एल. आणि टी.ए.एल. यातील फरक स्पष्ट करा.
- इ) 'एज्यूसॅट' ची शिक्षणातील भूमिका स्पष्ट करा.
- फ) पारंपारिक वर्गाध्यापन सुधारण्यामध्ये आभासी वर्ग (virtual classroom) कसे मदत करते.

विभाग - II

- प्रश्न 4) प्रणाली म्हणजे काय? प्रणालीची वैशिष्ट्ये कोणती? अनुदेशन प्रणाली अभिकल्पासाठी प्रणाली उपागमाचे उपयोजन लिहा. [12]

किंवा

अनुदेशन म्हणजे काय? आपल्या विषयासाठी कोणत्याही एका घटकाचे अनुदेशन करण्यासाठी स्वयं अनुदेशन कार्यक्रम विकसित करा.

- प्रश्न 5) क्रमन्वित अनुदेशन म्हणजे काय? क्रमन्वित अनुदेशन विकसनाच्या पायऱ्या कोणत्या? तुमच्या विषयातील कोणत्याही एका घटकासाठी क्रमन्वित अनुदेशन कार्यक्रम तयार करा. [12]

किंवा

ऑन - लाईन अध्ययनासाठी अनुदेशन अभिकल्प तयार करण्यासाठीच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा.

- प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]

- अ) प्रणाली उपागमाची तत्त्वे लिहा.
- ब) अनुदेशन साहित्याची सप्रमाणता ठरविण्याच्या प्रभुत्व सप्रमाणतेचे स्वरूप लिहा.
- क) क्रमन्वित अनुदेशन कार्यनितीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ड) अनुदेशन प्रणालीचे उपयोग कोणते?
- इ) अनुदेशन प्रणालीचे मूल्यमापन करण्यासाठी शैक्षणिक निर्णय प्रतिमानाचा (CIPP model) कसा उपयोग कराल?
- फ) सृजनात्मक विकास प्रतिमानाचा उपयोग स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

P1755

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 13

[5347]-5

B.Ed. (Part - I) (General)

EDUCATION (PAPER - V)

Educational Evaluation And Electives

**(Section - I i.e. Educational Evaluation is Compulsory for all and
Section - II will be any one elective)**

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory,*
- 2) *Answer of the two sections (subjects) should be written in separate answer-book.*
- 3) *For all students, section I is compulsory i.e. educational Evaluation. From electives, student can select any one elective and write answers in a separate answer-book.*
- 4) *Figures to the right hand of the questions indicate marks.*
- 5) *Student should follow the given words limit, long answers 300 to 350 words, short answer : 130 to 150 words.*
- 6) *In any situation students will not get supplement.*
- 7) *Use of simple memory calculator is allowed.*

सूचना :

- 1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
- 2) *दोन विभागांची उत्तरे स्वतंत्र्य उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.*
- 3) *विभाग - 1 म्हणजे शैक्षणिक मूल्यमापन सर्वांना अनिवार्य आहे. विभाग - 2 मधील निवडलेल्या वैकल्पिक विषयाची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.*
- 4) *प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.*
- 5) *उत्तरासाठीच्या खालील शब्द मर्यादा पाळाव्यात दीर्घोत्तरी : 300 ते 350 शब्द. लघुत्तरी : 130 ते 150 शब्द.*
- 6) *आपणास दिलेल्या उत्तर पत्रिकाशिवाय इतर पुरवणी मिळनार नाही.*
- 7) *आकडेमोडीसाठी एकच स्मृती असलेले गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.*

P.T.O.

EDUCATIONAL EVALUATION AND ELECTIVES

(Paper - V)

[Max. Marks : 40]

SECTION - I

- Q1)** Explain the importance of taxonomy of educational objectives by Dr. Bloom. How will you attain the objectives of cognitive domain in your students? [12]

OR

Name the techniques of Evaluation. Explain the characteristics and uses of Rating scale and Interview as tools of Qualitative Evaluation.

- Q2)** a) Calculate median for the following frequency distribution and interpret it : [8]

Class Interval	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39
Frequency (f)	4	7	9	13	8	6	3

- b) Write a note on : Properties of Normal Probability Curve. [4]

OR

- a) Find out standard deviation for the following frequency distribution and interpret it : [8]

Class Intervals (C.I.)	74	69	64	59	54	49	44
Frequency (f)	2	4	8	18	9	7	2

- b) Write a note on : Graphical Presentation. [4]

- Q3)** Answer any four of the following in brief [16]

- Write the types of learning experiences..
- Give the merits and limitations of formative evaluation.
- Explain the concept and need of 'Grading system'.
- Explain the concept and uses of 'Standard Scores'.
- Give the nature of 'Open Book Examination'.
- Define : "Coefficient of Correlation". Give four uses of coefficient of correlation.

शैक्षणिक मूल्यमापन व वैकल्पिक (पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

विभाग - I

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) डॉ. ब्लूम यांनी दिलेल्या शैक्षणिक उद्दिष्टांच्या वर्गीकरणाचे महत्व स्पष्ट करा. तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये बोधात्मक क्षेत्रातील उद्दिष्टे कशी साध्य कराल? [12]

किंवा

मूल्यमापनाची तंत्रे लिहा. गुणात्मक मूल्यमापनाच्या पदनिश्चयन श्रेणी व मुलाखत या साधनांची वैशिष्ट्ये व उपयोग लिहा. [12]

प्रश्न 2) अ) खालील वारंवारिता विभाजनावरून मध्यांक काढा आणि त्याचे अर्थनिर्वचन करा. [8]

वर्गांतरे	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39
वारंवारिता (f)	4	7	9	13	8	6	3

ब) टिप लिहा: प्रसामान्य संभाव्य वक्राची वैशिष्ट्ये. [4]

किंवा

अ) खालील वारंवारिता विभाजनावरून प्रमाण विचलन काढा आणि त्याचे अर्थनिर्वचन करा. [8]

वर्गांतरे	74	69	64	59	54	49	44
(C.I)	70	65	60	55	50	45	40
वारंवारिता (f)	2	4	8	18	9	7	2

ब) टिप लिहा : आलेखात्मक चित्रण [4]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [16]

- अ) अध्ययन अनुभवांचे प्रकार लिहा.
- ब) विकासात्मक मूल्यमापनाचे गुण व मर्यादा लिहा.
- क) 'श्रेणी पद्धत' ची संकल्पना व उपयोग स्पष्ट करा.
- ड) 'प्रमाणित गुण' ची संकल्पना व उपयोग स्पष्ट करा.
- इ) 'खुले (open) पुस्तक परीक्षा' चे स्वरूप लिहा.
- फ) सहसंबंध गुणकाची व्याख्या देऊन त्याचे चार उपयोग लिहा.

Introduction to Guidance and Counselling in School Objectives
(Elective - I) (Paper - V)

[Max. Marks : 40

SECTION - II

Q1) What is Guidance? Write the principles of Guidance. Explain the role of school in Guidance, give an example. **[12]**

OR

What is Guidance? Explain need of Guidance and role of Guide in Guidance with an example.

Q2) What is counselling? Explain the process of counselling. Explain any four qualities of Good school counsellor with suitable example. **[12]**

OR

What is counselling? Write difference between Individual and group counselling. Explain the usability of both at school level with an example.

Q3) Write notes (any four) **[16]**

- a) Steps of Directive counselling
- b) Advantages of observation technique in Guidance.
- c) Importance of follow-up-service
- d) Any two points of seven step plan of Guidance.
- e) Concept of vocational Guidance.
- f) Concept of Eclectic counselling.

शालेय व्यवस्थेतील मार्गदर्शन आणि समुपदेशनाची ओळख
(वैकल्पिक - I) (पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण : 40]

विभाग - दूसरा

प्रश्न 1) मार्गदर्शन म्हणजे काय? मार्गदर्शनाची तत्वे लिहा. शालेची मार्गदर्शन प्रक्रियेतील भूमिका सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

मार्गदर्शन म्हणजे काय? मार्गदर्शनाची गरज आणि मार्गदर्शकाची भूमिका सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) समुपदेशन म्हणजे काय? समुपदेशनाची प्रक्रिया स्पष्ट करा. चांगल्या शालेय समुपदेशकांची कोणतीही चार गुणवैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

समुपदेशन म्हणजे काय? वैयक्तिक व समूह समुपदेशन यातील फरक लिहा या दोहोंची शालेय स्तरावरील उपयुक्तता सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [16]

- अ) निर्देशित समुपदेशनाच्या पायऱ्या
- ब) मार्गदर्शनात निरीक्षण तंत्राचे फायदे
- क) अनुधावन कार्याचे - महत्त्व
- ड) मार्गदर्शन सप्त सूत्रीतील कोणतेही दोन मुद्दे
- इ) व्यावसायिक मार्गदर्शन संकल्पना
- फ) सर्वसंग्रहात्मक समुपदेशनची संकल्पना

Population Education And Adult Education
(Elective - II) (Paper - V)

[Max. Marks : 40

SECTION - II

Q1) What are the objectives of Indian population education? Explain with illustrations. **[12]**

OR

What are the problems of population in India? How do you make efforts to solve them through school education? **[12]**

Q2) What are the characteristics of adult education? Explain with illustrations. **[12]**

OR

Discuss the tribal Health & Standard of living of tribal in Maharashtra. **[12]**

Q3) Give short notes : (any four) **[16]**

- a) Concept of lifelong learning
- b) Social problems in Maharashtra
- c) Concept of Total Literacy campaign
- d) Structure of Indian population
- e) Characteristics of World Population
- f) Importance of Population Education

लोकसंख्या शिक्षण आणि प्रौढशिक्षण
(वैकल्पिक - II) (पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण: 40]

विभाग - दूसरा

प्रश्न 1) भारतीय लोकसंख्या शिक्षणाची उद्दिष्टे काय आहेत? ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

भारतीय लोक संख्येची समस्या काय आहे? आणि तुम्ही शालेय शिक्षणातून ही समस्या सोडवण्यासाठी कसे प्रयत्न कराल? [12]

प्रश्न 2) प्रौढ शिक्षणाची वैशिष्ट्ये काय आहेत? ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

महाराष्ट्रातील आदिवासींचे आरोग्य व आदिवासी जीवनमानाचा दर्जा यावर चर्चा करा. [12]

प्रश्न 3) टीपा द्या. (कोणतेही चार) [16]

- अ) आजीवन अध्ययनाची संकल्पना
- ब) महाराष्ट्रातील सामाजिक समस्या
- क) संपूर्ण साक्षरता अभियानाची संकल्पना
- ड) भारतीय लोकसंख्येची संरचना
- इ) जागतिक लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये
- फ) लोकसंख्या शिक्षणाचे महत्त्व

Introduction to Educational Research
(Elective - III) (Paper - V)

[Max. Marks : 40

SECTION - II

Q1) Explain the methods of non probability sampling with the help of suitable example. **[12]**

OR

Prepare the proposal for following topic 'Development of Teaching English Enhancement Programme'. For primary school Teachers & study its Effectiveness

Q2) What is Historical method of Research? Explain the characteristics & steps of Historical Research, with suitable examples. **[12]**

OR

Elaborate any four areas of Educational Research.

Q3) Write notes (Any four) **[16]**

- a) Hypothesis
- b) Survey Research Method
- c) Population & Sample
- d) Research Design
- e) Bibliography
- f) Types of Educational Research

शैक्षणिक संशोधनाची ओळख
(वैकल्पिक - III)(पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण: 40]

विभाग - दूसरा

प्रश्न 1) असंभाव्यता नमुना निवडीच्या पद्धती उदाहरणासहित स्पष्ट करा. [12]

किंवा

खालील शीर्षकासाठी संशोधन आराखडा तयार करा.

‘प्राथमिक शिक्षकांसाठी इंग्रजी समृद्धी कार्यक्रमाचे विकसन व त्याची परिणाम कारकतेचा अभ्यास’

प्रश्न 2) ऐतिहासिक संशोधन पद्धती म्हणजे काय? या पद्धतीची वैशिष्ट्ये आणि पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

शैक्षणिक संशोधनाची कोणतीही चार क्षेत्रे सोदाहरण लिहा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा (कोणतेही चार) [16]

- अ) परिकल्पना
- ब) सर्वेक्षण संशोधन पद्धती
- क) जनसंख्या व न्यादर्श
- ड) संशोधन अभिकल्प
- इ) संदर्भसूची
- फ) शैक्षणिक संशोधनाचे प्रकार

Health, Physical Education & Yoga
(Elective - IV) (Paper - V)

[Max. Marks : 40]

SECTION - II

Q1) "Human lifestyle and yoga" Discuss. **[12]**

OR

What is the role of Physical Education in overall education system.

Q2) Write the components of Health related physical fitness and explain benefits of fitness. **[12]**

OR

Define the term 'Health' Explain dimension of health with suitable example.

Q3) Write short notes (any four) **[16]**

- a) School health programme
- b) Scope of physical education
- c) Any one test to measure physical fitness
- d) Body Mass Index
- e) Difference between fitness and wellness
- f) Pranayam

आरोग्य, शारीरिक शिक्षण आणि योग
(वैकल्पिक - IV) (पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण: 40]

विभाग - दूसरा

प्रश्न 1) 'मानवी जीवनशैली आणि योग' चर्चा करा. [12]

किंवा

एकूण शिक्षण पद्धतीमध्ये शारीरिक शिक्षणाची भूमिका काय?

प्रश्न 2) आरोग्याधिष्ठित शारीरिक सुदृढतेचे घटक लिहा आणि सुदृढतेचे महत्व स्पष्ट करा. [12]

किंवा

'आरोग्य' या संज्ञेची व्याख्या लिहून आरोग्याचे परिमाणे सुयोग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [16]

- अ) शालेय आरोग्य कार्यक्रम
- ब) शारीरिक शिक्षणाची व्याप्ति
- क) शारीरिक सुदृढता मापनाची कोणतीही एक कसोटी
- ड) बॉडी मास इंडेक्स
- इ) सुदृढता आणि निरामयतेमधील फरक
- फ) प्राणायाम

Environmental Education and Disaster Management

(Elective - V) (Paper - V)

[Max. Marks : 40

SECTION - II

Q1) What is Environmental Education? As a teacher how will you give Environmental Education through school subjects. Explain with examples. **[12]**

OR

Explain causes of Air pollution suggest solutions to minimize Air pollution.

Q2) Explain causes and effect of any four natural disasters. **[12]**

OR

Which are the types of Disaster? Explain your role as a teacher for preventing any disaster powerfully.

Q3) Write a short answers (any four) **[16]**

- a) Explain effects of dryout an environment and suggest its measurement.
- b) What types of programmes do you prefer for solid wastage management.
- c) How will you control the diseases from water pollution?
- d) Give the information about the efforts taken by central and state Government for disaster management.
- e) Explain importance of Environmental Education.
- f) Suggest the measures for radioactive pollution.

पर्यावरण शिक्षण आणि आपत्ती व्यवस्थापन
(वैकल्पिक - V) (पेपर - V)
(मराठी रूपांतर)

[एकूण गुण: 40]

विभाग - दूसरा

प्रश्न 1) पर्यावरण शिक्षण म्हणजे काय? एक शिक्षक म्हणून तुम्ही शालेय विषयातून पर्यावरण शिक्षण कसे द्याल. सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

वायू प्रदूषणाची कारणे स्पष्ट करा. वायू प्रदूषण कमी करण्याकरीता उपाय सुचवा.

प्रश्न 2) कोणत्याही चार नैसर्गिक आपत्तींची कारणे व परिणाम सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

आपत्तीचे प्रकार कोणते? आपत्तीचा समर्थपणे सामना करण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणती भूमिका बजावाल?

प्रश्न 3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]

- आवर्षनाचे पर्यावरणावर होणारे परिणाम कोणते त्यावर उपाय सुचवा.
- घन कचऱ्याचे व्यवस्थापन हा विचार विद्यार्थ्यांमध्ये रूजविण्यासाठी कोणते उपक्रम घ्याल.
- जल प्रदूषणातून होणाऱ्या आजारांचे नियंत्रण कसे करता येईल?
- आपत्ती व्यवस्थापना बाबत केंद्र व राज्य सरकारने केलेल्या प्रयत्नांची माहिती द्या.
- पर्यावरण शिक्षकाचे महत्व स्पष्ट करा.
- किरणोत्सारी प्रदूषणावर उपाय सुचवा.

Total No. of Questions : 3]

P1756

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 21

[5347]-6

B.Ed. (General)

SUBJECT EDUCATION (Paper - VI)

**(Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography,
Mathematics, Science, Economics, Commerce, IT)**

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Answers of the two subjects should be written in separate answer books.*
- 3) *Figures to the right of the question indicate full marks.*
- 4) *No supplements will be provided to the students.*

सूचना :

- 1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
- 2) *दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र्य उत्तर पत्रिकेत लिहावित.*
- 3) *प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.*
- 4) *कोणत्याही परीस्थितीमध्ये विद्यार्थ्यांना पुरवणी मिळणार नाही.*

P.T.O.

मराठी शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 - 2) प्रश्नाच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) 4 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर 140 ते 160 शब्दात लिहा.
 - 4) 12 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर 300 ते 400 शब्दात लिहा.

प्रश्न 1) समवाय म्हणजे काय? मातृभाषा मराठीचा अन्य विषयांशी असणारा समवाय स्पष्ट करा. [12]

किंवा

मातृभाषा मराठी अध्यापनाच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा. 'उद्गामी व अवगामी' पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा. माध्यमिक स्तरावर 'उद्गामी व अवगामी' पद्धतीचा वापर मराठी अध्यापनात कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) मातृभाषा मराठीची तत्वे व सूत्रे स्पष्ट करा. मातृभाषा अध्यापनात शिक्षक म्हणून तुम्ही त्या सूत्रांचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

मातृभाषा मराठीच्या आदर्श पाठ्यपुस्तकाचे निकष स्पष्ट करा. त्या निकषांच्या आधारे तुम्ही अभ्यासलेल्या कोणत्याही एका इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]

- अ) मातृभाषा मराठीच्या अध्यापनाचे महत्त्व सांगा.
- ब) आशयुक्त अध्यापनाचे महत्त्व सांगा.
- क) गद्य व पद्य अध्यापनातील महत्त्व सांगा.
- ड) मातृभाषा अध्यापनाची उद्दिष्टे सांगा.
- इ) पाठ नियोजनाची गरज व महत्त्व सांगा
- फ) मातृभाषा अध्यापनात शैक्षणिक साधनांचे महत्त्व सांगा.

हिन्दी शिक्षण

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) भाषा का प्रयोजन लिखो । भाषा के विविध रूप सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। [12]

अथवा

हिन्दी भाषा शिक्षा में शैक्षिक साधनों का महत्व स्पष्ट करते हुए किन्ही चार शैक्षिक साधनों की उपयुक्तता सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।

प्रश्न 2) आशय विश्लेषण का महत्व स्पष्ट करते हुए कक्षा आठवी और नौवी के किसी एक पाठ का आशय विश्लेषण कीजिए । [12]

अथवा

अभ्यासानुवर्ती कार्यक्रमों की आवश्यकता स्पष्ट करो। हिन्दी भाषा विकास हेतु अभ्यासानुवर्ती कार्यक्रमों की उपयुक्तता सोदाहरण स्पष्ट करो ।

प्रश्न 3) निम्नलिखित किन्ही चार उप-प्रश्नों के उत्तर लिखिये । [16]

- अ) आदर्श पाठ्यपुस्तक के लक्षण स्पष्ट कीजिये ।
- ब) किसी दो अध्यापन सुत्रों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिये ।
- क) व्याकरण अध्यापन पद्धती की उपयुक्तता स्पष्ट करो ।
- ड) राष्ट्रभाषा अध्यापन के उद्देश्य स्पष्ट कीजिये ।
- इ) कोई भी दो मूल्य सोदाहरण स्पष्ट कीजिये ।
- फ) हिंदी विषय अध्यापक के विशेष गुण लिखिये ।

ENGLISH EDUCATION

[Max. Marks : 40

Q1) What is Audio - Visual Aids? How will you use audio - visual aids for teaching English prose? Write suitable example. [12]

OR

What is structure? Explain the nature of English subject structure. How the structure is helpful to English Teacher?

Q2) Explain the Nature of Direct method. Which problems will you face to apply direct method in classroom? How will you solve these problems? [12]

OR

As a teacher you want to evaluate a text book. Which points you should take into consideration, Give an example of considering any one standard English textbook.

Q3) Answer the following questions (Any four) : [16]

- a) Write Qualities of Good English Teacher.
- b) How will you inculcate the moral value, Gender Equality and Scientific Attitude through English Subject?
- c) Explain three language (L-3) Formula?
- d) Explain the methods for developing writing skill?
- e) Explain the process of evaluation of prose?
- f) Which activities will you organise for developing speaking skill?

Sanskrit Education

[Max. Marks : 40]

Q1) What is content cum methodology of teaching? Explain the nature of content cum teaching of Sanskrit subject. [12]

OR

Which are the special qualities of Sanskrit-subject? Explain the place of Sanskrit-subject in school curriculum.

Q2) Analyze the 9th STD Entire Sanskrit textbook as per norms. [12]

OR

Explain the following methods of Sanskrit teaching :

- a) Conversation method.
- b) Pathshala method.

Q3) Solve any four of the following : [16]

- a) Write the need of content analysis for Sanskrit teaching.
- b) How do various values reflect through the entire sanskrit textbook of 8th STD?
- c) How do you inculcate the value of patriotism through 9th STD entire Sanskrit textbook?
- d) Explain the objectives of Sanskrit Teaching.
- e) Suggest co curricular activities for Sanskrit teaching.
- f) Write the characteristics of Sanskrit teacher.

संस्कृत – शिक्षण

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) आशययुक्त अध्यापन म्हणजे काय? संस्कृत विषयाच्या आशययुक्त अध्यापनाचे स्वरूप स्पष्ट करा. [12]

किंवा

संस्कृत विषयाची खास वैशिष्ट्ये कोणती? शालेय अभ्यासक्रमातील संस्कृत विषयाचे स्थान स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) इ. 9 वीच्या संपूर्ण संस्कृत पाठ्यपुस्तकाचे निकषानुसार विश्लेषण करा. [12]

किंवा

संस्कृत अध्यापनाच्या पुढील पद्धती स्पष्ट करा:

- अ) संभाषण पद्धती
- ब) पाठशाळा पद्धती

प्रश्न 3) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [16]

- अ) संस्कृताध्यापनात आशय विश्लेषणाची गरज लिहा.
- ब) इ. 8 वीच्या संपूर्ण संस्कृत पाठ्यपुस्तकामधून विविध मूल्ये कशी प्रतिबिंबित होतात?
- क) इ. 9 वीच्या संपूर्ण संस्कृत पाठ्यपुस्तकाधारे विद्यार्थ्यांमध्ये राष्ट्रभक्ती हे मूल्य कसे रूजवाल?
- ड) संस्कृत अध्यापनाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- इ) संस्कृत अध्यापनासाठी पूरक उपक्रम सूचवा.
- फ) संस्कृत शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

Urdu Education

[Max. Marks : 40

1. مواد طریقہ تدریس کا تصور مندرجہ ذیل نکات کی مدد سے واضح کیجئے۔
(12) (1) معنی و تعریف (2) تصور (3) ضرورت (4) اہمیت۔
یا OR
1. اردو زبان بکھانے کے افراسی و مفاسد کیجئے۔ اردو زبان کے فروغ کے لئے آپ کون سی
اہم نصابی سرگرمیاں کرونگے۔
(12)
2. استقرائی و استخراجی طریقہ مع خصوصیات کیجئے۔ ناوی سطح میں قواعد کی تدریس
کو موثر بنانے کے لئے ان دو طریقوں کا استعمال مع مثال واضح کیجئے۔
یا OR
(12)
2. معلم اردو کی بنیادی خصوصیات کیجئے۔ ایک معیاری معلم بننے کے لئے آپ کن
اصولوں کی پابندی کرونگے۔
(12)
3. درج ذیل میں سے کسی چار کے جواب 30 تا 50 الفاظ میں کیجئے۔
16
1. اردو زبان کا تہذیبی و ثقافتی رول۔
2. مواد کے تجزیے کی اہمیت۔
3. تدارکی و اصلاحی تعلیم کی اہمیت۔
4. اردو کی تدریس میں سمعی و لہری وسائل تعلیم کی اہمیت۔
5. سیکٹری مدارس میں اخلاقی افراد کی تعلیم کی ضرورت و اہمیت۔
6. اردو زبان کی سہولت بنائے۔

History Education

[Max. Marks : 40

Q1) What do you mean by structure of the History subject? Describe the features of the structure? Explain the various types of History structure. [12]

OR

What is Co-relation? Explain how will you co-relate history, with Geography & Science.

Q2) What are the various methods of teaching history? What should be the role of teacher in the story telling method at secondary level. [12]

OR

State meaning and nature of History. Explain place of History in the school curriculum.

Q3) Answer any four of the following. [16]

- a) Write any four characteristics of good text book of history.
- b) State the importance of history room.
- c) State the importance of teaching aids in history.
- d) Explain the need of unit plan.
- e) Write two methods of construction of curriculum of history.
- f) How will you use maxim from 'Concrete to Abstract' in teaching history.

इतिहास शिक्षण

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) इतिहास विषयाची संरचना म्हणजे काय? संरचनेची वैशिष्ट्ये कोणती? संरचनेतील इतिहासाचे प्रकार स्पष्ट करा. [12]

किंवा

समवाय म्हणजे काय? ते सांगून भूगोल व विज्ञान या विषयाशी इतिहासाचा समवाय कसा साधाल ते स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) इतिहास अध्यापनाच्या विविध पध्दती सांगून माध्यमिक स्तरावर कथा कथन पध्दतीत शिक्षकाची भूमिका काय असावी ते स्पष्ट करा. [12]

किंवा

इतिहासाचा अर्थ व स्वरूप सांगून इतिहासाचे शालेय अभ्यास क्रमातील स्थान स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणते ही चार) [16]

- अ) इतिहासाचे पुस्तकाचे कोणते ही चार वैशिष्ट्य लिहा.
- ब) इतिहास खोली चे महत्व लिहा.
- क) इतिहास मध्ये शैक्षणिक साधनांचे महत्व लिहा.
- ड) घटक नियोजनाची गरज स्पष्ट करा.
- इ) इतिहास विषयाचे अभ्यासक्रम निर्मिती चे दोन पध्दती लिहा.
- फ) इतिहास अध्यापनात मूर्ताकडून अमृताकडे या सूत्राचा कसा वापर कराल.

Geography Education

[Max. Marks : 40]

Q1) What are the various concepts of subject Geography. Explain following concepts of Geography with suitable examples. [12]

- a) Description of the Earth.
- b) Science of Distribution.
- c) Study of causal relationship.

OR

Write in detail the difference between 'Journey' and 'Excursion' methods of teaching Geography, with the help of following points.

- a) Nature
- b) Advantages
- c) Limitations

Q2) What are the various teaching aids for Geography. How will you use audio - visual aids more effectively to teach units of Regional Geography. Explain with suitable examples. [12]

OR

What is meant by Content - Cum - Methodology? Explain the need and importance of Content - Cum - Methodology in Teaching - Learning of Geography.

Q3) Answer any four of the following : [16]

- a) Correlation of Geography with Science and History.
- b) How will you use Educational Technology in Geography Teaching?
- c) How will you use the maxim 'Whole to Part' in Geography Teaching?
- d) Explain the merits and demerits of project method.
- e) Remedial Teaching in Geography.
- f) 'Evaluation' - Explain the concept.

भूगोल शिक्षण

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) भूगोल विषयाच्या विविध संकल्पना कोणत्या? खाली नमूद केलेल्या भूगोलाच्या संकल्पनांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा. [12]

- अ) पृथ्वीचे वर्णन
- ब) पृथ्वी वरील वाटपाचे शास्त्र
- क) कार्यकारण संबंधाचा अभ्यास

किंवा

खालील मुद्द्यांच्या सहाय्याने भूगोल अध्यापनाच्या प्रवास आणि सहल पध्दतीतील फरक स्पष्ट करा.

- अ) स्वरूप
- ब) फायदे
- क) मर्यादा

प्रश्न 2) भूगोल विषयाची विविध शैक्षणिक साधने कोणती? प्रादेशिक भूगोलातील घटकांच्या परिणामकारक अध्यापनासाठी तुम्ही दृक् - श्राव्य शैक्षणिक साधनांचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

किंवा

आशययुक्त अध्यापन पध्दती म्हणजे काय? भूगोल अध्यापनात आशययुक्त अध्यापन पध्दतीची गरज आणि महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) पुढीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [16]

- अ) भूगोल विषयाचा शास्त्र आणि इतिहास विषयाशी समवाय .
- ब) भूगोल अध्यापनात शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचा वापर कसा कराल?
- क) पूर्णांकडून भागाकडे (अंशाकडे) ह्या अध्यापन सूत्राचा वापर भूगोल अध्यापनात कसा केला जातो?
- ड) प्रकल्प पध्दतीचे गुण - दोष सांगा.
- इ) भूगोल विषयातील उपचारात्मक अध्यापन
- फ) 'मूल्यमापन' संकल्पना स्पष्ट करा.

Mathematics Education

[Max. Marks : 40]

Q1) Explain with suitable example, Inductive method of teaching Mathematics, with reference to following points : [12]

- a) Principles
- b) Steps
- c) Advantages

OR

What do you mean by 'correlation'. Write the types of correlation. Write the correlation between Science & Mathematics giving suitable example.

Q2) Write the critical analysis of any textbook at secondary level on the basis of following points. [12]

- a) Internal aspects
- b) External Aspects.

OR

Explain the following teaching technique of Mathematics giving suitable example.

- a) Team teaching
- b) Simulation
- c) Task analysis

Q3) Answer the following (Any four) : [16]

- a) Write the importance of Mathematics subject in daily life.
- b) Write the importance of Mathematics laboratory.
- c) Write the method of curriculum construction.
- d) Write the difference between diagnostic and achievements tests for Mathematics.
- e) Write the advantages & disadvantages of experimental method of teaching Mathematics.
- f) Explain Content Cum Methodology (CCM) Approach of teaching Mathematics.

गणित शिक्षण

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) गणित अध्यापनाची उद्गामी अवगामी पध्दती खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [12]

- अ) तत्त्वे
- ब) पायऱ्या
- क) फायदे

किंवा

समवाय म्हणजे काय? समवायाचे प्रकार स्पष्ट करा. गणित विषयाचा विज्ञान विषयाशी असणारा समवाय सोदाहरण लिहा.

प्रश्न 2) माध्यमिक स्तरावरील कोणत्याही एका गणित पाठ्यपुस्तकाचे चिकित्सक विश्लेषण खालील मुद्द्यांच्या आधारे लिहा. [12]

- अ) अंतर्गत घटक
- ब) बाह्य घटक

किंवा

गणित अध्यापनाची खालील तंत्रे सोदाहरण स्पष्ट करा.

- अ) सांघिक अध्यापन
- ब) अभिरूपता
- क) कार्यविश्लेषण

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [16]

- अ) गणित विषयाचे दैनंदिन जीवनातील महत्त्व लिहा.
- ब) गणित प्रयोगशाळेचे महत्त्व लिहा.
- क) गणित अभ्यासक्रम रचनेच्या पध्दती स्पष्ट करा.
- ड) निदानात्मक चाचणी आणि प्राविण्य चाचणीतील फरक लिहा.
- इ) प्रायोगिक पध्दतीचे फायदे व मर्यादा लिहा.
- फ) गणित अध्यापनातील आशययुक्त अध्यापन दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

Science Education

[Max. Marks : 40

Q1) State concept of the following techniques in science and explain their advantages in Science Teaching with suitable examples. [12]

- a) Stimulation
- b) Team Teaching

OR

Explain concept of Content-Cum-Methodology. What are the steps of Content-Cum-Methodology of Science? Explain the points of analysis of syllabus with reference to a Science syllabus of any standard.

Q2) Explain Heuristic method of teaching science with the help of following points with suitable example : [12]

- a) Nature
- b) Role of Teacher
- c) Advantages
- d) Limitations

OR

Write the criteria of Good Text Book. Evaluate any one Science Text Book of VIth to Xth standard according to same criteria.

Q3) Answer any four of the following : [16]

- a) Explain the correlation between Science subject and Mathematics subject with example.
- b) Write the importance of Information Technology Approach in Science Teaching with example.
- c) Write notes - Science Laboratory.
- d) Write any four Maxims of Teaching.
- e) Write importance of science in daily life.
- f) Write Notes - Need of Annual Plan

विज्ञान शिक्षण

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) विज्ञानातील खालील तंत्राची संकल्पना सांगा व त्यांचे विज्ञान अध्यापनातील फायदे सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

- अ) अभिरूपता
- ब) सांघिक अध्यापन

किंवा

आशय युक्त अध्यापनाची संकल्पना स्पष्ट करा. विज्ञानाच्या आशययुक्त अध्यापनाचे टप्पे सांगा. त्यातील पाठ्यक्रम विश्लेषणाचे मुद्दे विज्ञानाच्या एखाद्या इयत्तेच्या पाठ्यक्रमा संदर्भात स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) विज्ञान अध्यापनाची स्वयंशोधन पद्धती खालील मुद्द्यांच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा. [12]

- अ) स्वरूप
- ब) शिक्षकाची भूमिका
- क) फायदे
- ड) मर्यादा

किंवा

चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते? या निकषांच्या आधारे इयत्ता 6 वी ते 10 वी पर्यंतच्या एका विज्ञान पाठ्यपुस्तकाचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [16]

- अ) विज्ञान विषय व गणित विषय यातील समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.
- ब) विज्ञान अध्यापनातील माहिती तंत्रज्ञान दृष्टिकोनाचे महत्व लिहा.
- क) विज्ञान प्रयोगशाळा - टिप लिहा.
- ड) कोणतीही चार अध्यापनाची सूत्रे लिहा.
- इ) विज्ञानाचे दैनंदिन जीवनातील महत्व लिहा.
- फ) वार्षिक नियोजनाची आवश्यकता - टीप लिहा.

Economics Education

[Max. Marks : 40]

Q1) What is Content - Cum - Methodology? Explain importance of C.C.M. in teaching Economics. [12]

OR

What is Economics? Explain the importance of Economics in daily life with proper examples.

Q2) What are the types of teaching Aids? Which Teaching Aids will you use for teaching of Economics at 9th std.? How? [12]

OR

Explain nature of "Discussion Method. How will you use Discussion method for Teaching of Economics? Explain with Examples.

Q3) Write any four of the following. [16]

- a) Explain the core element protection of Environment. How will you inculcate this core element while teaching of Economics at 9th std.?
- b) Explain relation between syllabus and Text book.
- c) Explain objective 'Application'. Write down any four specification of the objective Application.
- d) State the limitations of Inductive Deductive method.
- e) Explain the importance of Economics subject at Secondary level.
- f) Explain the concept of Remedial Teaching. State the importance of Remedial Teaching in teaching Economics.

अर्थशास्त्र शिक्षण

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय? अर्थशास्त्रीय अध्यापनातील आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचे महत्त्व स्पष्ट करा. [12]

किंवा

अर्थशास्त्र म्हणजे काय? दैनंदिन जीवनातील अर्थशास्त्राचे महत्त्व सुयोग्य उदाहरणांच्या साहाय्याने स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) शैक्षणिक साधनांचे प्रकार कोणते? इ. 9 वी ला अर्थशास्त्राच्या अध्यापनासाठी तुम्ही कोणती शैक्षणिक साधने वापराल? का? [12]

किंवा

चर्चा पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा. अर्थशास्त्र अध्यापनात चर्चा पद्धतीचा वापर तुम्ही कसा कराल ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चारांची उत्तरे लिहा. [16]

- अ) पर्यावरण संरक्षण या गाभा घटकाचे स्पष्टीकरण करा. इ. 9 वी ला अर्थशास्त्राचे अध्यापन करतांना हा गाभा घटक तुम्ही कसा रूजवाल?
- ब) पाठ्यक्रम आणि पाठ्यपुस्तकातील संबंध स्पष्ट करा.
- क) 'उपयोजन' या उद्दिष्टाचे स्पष्टीकरण करा. उपयोजनाची कोणतीही चार स्पष्टीकरणे लिहा.
- ड) उद्गामी - अवगामी पद्धतीच्या मर्यादा विशद करा.
- इ) माध्यमिक स्तरावरील अर्थशास्त्र या विषयाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- फ) उपचारात्मक अध्यापन संकल्पना स्पष्ट करा. अर्थशास्त्र अध्यापनात उपचारात्मक अध्यापनाचे महत्त्व विशद करा.

Commerce Education

[Max. Marks : 40

Q1) What are the various methods of Commerce Teaching? Explain 'Discussion' method with the help of the following points. [12]

- a) Meaning & Nature
- b) Merits
- c) Demerits
- d) Examples

OR

What is correlation? How will you correlate commerce with other subject? Explain with suitable examples.

Q2) What is Content-Cum-Methodology? Explain the need and importance of CCM in teaching and learning of commerce. [12]

OR

What is the difference between 'Achievement Test' and 'Diagnostic Test'? How will you apply 'Remedial Teaching' in the teaching of commerce? Explain with examples.

Q3) Write any four of the following : [16]

- a) Write the importance of commerce in daily life.
- b) Explain essential qualities of a good Commerce Teacher.
- c) What is Content Analysis? Explain need of Content Analysis.
- d) Which activities will you implement for inculcating and value 'Dignity of Labour' among commerce students? Write two activities in detail.
- e) State the meaning of Questions to Evaluate Generalization. Prepare this type of questions to evaluate the unit marketing.
- f) What is the meaning of 'Protection of Environment'? State its importance in commerce teaching.

वाणिज्य शिक्षण

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) वाणिज्य शिक्षणाच्या विविध पद्धती कोणत्या? चर्चा पद्धत पुढील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [12]

- अ) अर्थ आणि स्वरूप
- ब) गुण
- क) दोष
- ड) उदाहरण

किंवा

समवाय म्हणजे काय ते सांगून तुम्ही वाणिज्य विषयाचा इतर विषयांशी समवाय कसा साधाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय? वाणिज्याच्या अध्ययन व अध्यापनात आशययुक्त अध्यापन पद्धतीची गरज व महत्त्व विशद करा. [12]

किंवा

‘संपादन कसोटी’ व ‘नैदानिक कसोटी’ यात काय फरक आहे? वाणिज्य अध्यापनात ‘उपचारात्मक अध्यापनाचा’ वापर तुम्ही कसा कराल? सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [16]

- अ) दैनंदिन जीवनातील वाणिज्याचे महत्त्व लिहा.
- ब) चांगल्या वाणिज्य शिक्षकाची आवश्यक गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- क) आशय विश्लेषण म्हणजे काय? आशय विश्लेषणाची गरज स्पष्ट करा.
- ड) ‘श्रमप्रतिष्ठा’ हे मूल्य वाणिज्य विद्यार्थ्यांमध्ये रूजवण्यासाठी कोणते उपक्रम राबवाल? दोन उपक्रम सविस्तर लिहा.
- इ) ‘सामान्यीकरण तपासणारे प्रश्न’ याचा अर्थ लिहा. ‘विपणन’ या घटकाच्या मूल्यमापनासाठी या प्रकारचे प्रश्न तयार करा.
- फ) ‘पर्यावरण संरक्षण’ याचा अर्थ काय? त्याचे वाणिज्य अध्यापनातील महत्त्व स्पष्ट करा.

Information Technology

[Max. Marks : 40

Q1) Which points will you consider while analyzing the content. Analyze the content of any one unit of IT from class 8th. [12]

OR

What are the various learning resources of IT? How will you use IT Laboratory as a learning resource. Explain it.

Q2) Explain with suitable example how will you use project based learning method for teaching of IT. Write merit and demerits of this method. [12]

OR

What is mean by Content Cum Methodology. Explain the steps of Content Cum Methodology for Information Technology subject with suitable examples.

Q3) Answer the following questions (Any Four) [16]

- a) Explain the importance of IT in day today life with suitable examples.
- b) How will you inculcate scientific attitude through teaching of IT?
- c) How is IT used for enhancing effectiveness of Adult education programme?
- d) Write the advantages and limitations of online examination.
- e) Explain the advantages of Web based learning.
- f) Write the characteristics of a good text book of IT.

माहिती तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) आशय विश्लेषण करण्यासाठी कोणते मुद्दे विचारात घ्याल? इयत्ता 8 वी च्या IT विषयाच्या कोणत्याही एका घटकाचे आशय विश्लेषण करा. [12]

किंवा

माहिती तंत्रज्ञान विषयासाठी विविध अध्ययन स्रोत कोणते? माहिती तंत्रज्ञान प्रयोगशाळेचा अध्ययन स्रोत म्हणून तुम्ही कसा वापर कराल? स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) माहिती तंत्रज्ञान विषय अध्यापनासाठी “प्रकल्प आधारित अध्ययन पद्धती सोदाहरण स्पष्ट करा. या पद्धतीचे फायदे व मर्यादा लिहा. [12]

किंवा

आशययुक्त अध्यापन पद्धती म्हणजे काय? माहिती तंत्रज्ञान विषयासाठी आशययुक्त अध्यापन पद्धतीच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [16]

- अ) माहिती तंत्रज्ञानाचे दैनंदिन जीवनातील महत्त्व स्पष्ट करा.
- ब) माहिती तंत्रज्ञान विषयाच्या अध्यापनातून वैज्ञानिक दृष्टिकोन कशा प्रकारे रूजवाल?
- क) प्रौढ शिक्षण कार्यक्रमाची परिणामकारकता सुधारण्यासाठी माहिती तंत्रज्ञानाचा वापर कशा प्रकारे केला जातो?
- ड) ऑनलाईन परीक्षेचे फायदे व मर्यादा लिहा.
- इ) वेब आधारित अध्ययनाचे फायदे स्पष्ट करा.
- फ) माहिती तंत्रज्ञान विषयाच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

